

**Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo ir
Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų schema
„Nevyriausybinių organizacijų sektoriaus stiprinimas Lietuvoje“**

Paprojektis Nr. 2004-LT0008-NVO-1EEE/NOR-02-056

„Institucinių gebėjimų stiprinimas parengiant Gamtos gidų programą,
skatinančią pažintinio turizmo plėtrą saugomose teritorijose“

Gamtą mylėti per maža – ją reikia gerai pažinti

Tadas Ivanauskas

Gamtos gidų rengimo programa

TURINYS

1. MOKYMO PROGRAMOS PASKIRTIS IR BENDRASIS APIBŪDINIMAS	3
1.1. Programos paskirtis	3
1.2. Poreikio pagrindimas	3
1.3. Gamtos gidų ir gamtos interpretavimo atsiradimas ir raida	4
1.4. Programos tikslas	5
1.5. Bendrasis programos apibūdinimas	6
1.6. Vertinimas ir sertifikavimas	6
2. MOKYMO PLANAS	7
3. MOKYMO METODAI	8
4. MOKYTI IR MOKYTIS REIKALINGOS SĄLYGOS	9
5. MOKYMO PROGRAMOS TURINYS	10
I seminaras. Įvadas. Darnus visuomenės vystymasis. Gamtos gido samprata. Gamtos interpretavimas. Ekskursijų vadyba (32 val.)	10
II seminaras. Gamta kaip kultūros šaltinis. Įvadas į Lietuvos gamtinę ir kultūrinę įvairovę. Lietuvos istorijos raida ir kiti veiksniai, formavę bei nulėmę liaudies kultūrą ir etninio savitumo raišką. Etninė kultūra, jos globos reglamentavimas. Lietuvos etniniai regionai ir tradicinės kultūros vertybių sistema. Lietuvos nekilnojamosios kultūros paveldas ir praktinis jo pažinimas (16 + 16 val.)	15
III seminaras. Gamtos pažinimo metodika (32 val.)	20
IV seminaras. Psichologijos įvadas. Bendravimo su auditorija teorija ir praktika. Bendroji vadyba (32 val.)	24
V seminaras. Tikslinių grupių saviraiškos formos (32 val.)	27
VI seminaras-išvyka. Lietuvos gamtos ir kultūros paveldo objektai	30
VII seminaras. Lietuvos aplinkosaugos teisinė bazė, saugomų teritorijų sistema. Turizmo plėtros perspektyvos Lietuvoje (24 val.)	34
Savarankiškų darbų kalendorius	37
PRIEDAI	38
Aplinkos apsaugos įstatymai	38
Aktualūs interneto tinklalapiai	40

1. Mokymo programos paskirtis ir bendrasis apibūdinimas

1.1. Programos paskirtis

Programa siekiama suteikti būtiniausias teorines ir praktines žinias, įgyti reikalingas gamtos gido kompetencijas, ugdyti gido gebėjimus organizuojant pažintinę-rekreacinę veiklą gamtoje su įvairaus amžiaus ir išsilavinimo žmonėmis.

Programa sudaryta atsižvelgiant į Lietuvos valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos nustatytus gido kvalifikacinius reikalavimus.

Būtinasis pasirengimas programos studijoms – aukštasis gamtamokslinis išsilavinimas.

1.2. Poreikio pagrindimas

Sprendžiant aplinkosaugos problemas ir siekiant įgyvendinti visuomenės darnaus vystymosi nuostatus, mokymosi visą gyvenimą uždavinius, daugelis darnaus vystymosi temų yra integruojamos į mokymo programas, kuriose siekiama gana plačiai išplėtoti ekologinį, aplinkosaugos ir socialinį darnaus vystymosi aspektus, orientuojamasi į darnaus vystymosi kompetencijos ugdymą. Visuomenės gamtai pažinti nėra sukurta ir išplėtotą mokymosi visą gyvenimą programa. Saugomose teritorijose yra didžiausias šalies rekreacinis potencialas, tačiau šis potencialas kol kas panaudojamas nepakankamai, nes rengiant šių teritorijų planavimo dokumentus prioritetą teikiama apsaugai, reguliuoti visuomenės lankymą, o ne rekreacinei gamtonaudai, t. y. rekreacinės veiklos zonos yra minimalios, o ūkinės veiklos zonose neišskiriamas poilsio veiklos prioritetas. Turizmo plėtra, pritaikant kultūros vertybių potencialą, nėra skatinama tiek teisine, tiek finansine prasme (Nacionalinė turizmo plėtros 2007–2010 m. programa). Labai aktuali tema – gamtos pažinimo kompetencijas turinčių gidų rengimas. Besiformuojanti žinių visuomenės verslo aplinka skatina suteikti naują reikšmę gido profesijai ir jo darbo rezultatui. Gidas privalo

turistams labai subtiliai atskleisti gamtos paslaptis, paskatinti domėtis miško (ar kito gamtos objekto) pasauliu, prisidėti tausojant šalies turtus, įgyvendinant darnaus vystymosi švietimo nuostatas. Profesionalūs gamtos gidai reikalingi ir priimant turistus iš užsienio šalių. Lietuvoje nėra profesionalios Gamtos gidų rengimo programos, nepakankamai išplėtotas pažintinio turizmo gamtoje infrastruktūra, nėra pažintinio turizmo gamtoje tradicijų kaip paramos darnaus vystymosi nuostatoms atskiruose regionuose įgyvendinti, visuomenės gamtos pažintiniams poreikiams tenkinti.

1.3. Gamtos gidų ir gamtos interpretavimo atsiradimas ir raida

XX a. suklestėjo ekologijos mokslas. Tačiau kartu šiame šimtmetyje ypač paspartėjo gamtos išteklių naudojimas ir išryškėjo su tuo susijusios problemos, poveikis gamtai įgijo globalinį mastą. XX a. – tai ir saugomų teritorijų plėtros amžius. Aštuntojo dešimtmečio pradžioje pradėjo formuotis masiniai aplinkosaugos judėjimai. XXI a., tikėtina, bus didelių iššūkių metas, sprendžiant globalines aplinkosaugos problemas, kaip antai: subalansuotas gamtos išteklių naudojimas, globalinės klimato kaitos, biologinės įvairovės nykimas. Tai rodo ir pastaroji ekonominė krizė, kurią galima pavadinti vartojimo ar nepagrįstų lūkesčių krize, taip pat pasaulinio globalinės klimato kaitos forumo Kopenhagoje rezultatai, nepateisinę pasaulio bendruomenės vilčių. Šiame kontekste labai svarbų vaidmenį įgyja visuomenės ekologinės savimonės ugdymas, pažeistų ryšių tarp žmogaus ir aplinkos atkūrimas.

Vienas iš būdų, formuojant gamtai palankias vertybines nuostatas, yra gamtos gidų veikla, apimanti neformalųjį švietimą, aplinkosaugą ir rekreaciją, tiesianti tiltą per prarają, skiriančią žmogų nuo gamtos, geresnio gamtos supratimo ir išsaugojimo link. Veiklos pradžioje gamtos gidų tikslai buvo paskatinti per įdomias patirtis ir pojūčius, siekiant labiau pažinti kraštą ir kartu ugdyti geresnį supratimą apie gamtos kompleksiskumą, didinti sąmoningumą saugoti aplinką. Buvo tikimasi, kad kuo žmonės geriau pažins gamtą, tuo labiau ją gerbs ir tausos. Ir dabar gamtos gidai siekia ugdyti meilę gamtai, kartu skatindami suprasti lokalinius ir globalinius aplinkos procesus (tarpusavio sąveiką tarp gamtos, kultūros ir socialinės-ekonominės raidos), formuodami aplinkai draugišką elgesį.

Šiuolaikinės gamtos gidų sampratos ir gamtos gidų veiklos ištakos siekia XIX a. pabaigą. JAV gamtininkas, rašytojas ir gamtos gidas Enosas A. Millsas (1870–1922) įprastinei gido veiklai suteikė naują prasmę ir pagrįstai laikomas gamtos gidų (*nature interpreter*) profesijos pradininku. Amerikietis Freemanas Tildenas (1883–1980), apibendrinęs savo ir pirmtakų patirtį, knygoje

„Interpreting our heritage“ (1957) pagrindė teorinius gamtos gidų veiklos principus. Europoje gamtos gidų veikla ypač išplito Didžiojoje Britanijoje ir Danijoje, vėliau – Vokietijoje ir kitose Skandinavijos šalyse. Danijoje 1986 m. vykdant eksperimentinį gamtos gidų projektą dalyvavo 14 gidų. Dabar tai – struktūra, vienijanti daugiau kaip 250 narių, kurie kasmet organizuoja apie 20 000 renginių. Dalyvių skaičius siekia 700 000. Danija parėmė ir 2001–2003 m. Latvijoje vykusį aplinkos gidų projektą VITILA. Dabartiniu metu Latvijoje yra parengta apie 60 gamtos gidų, dirbančių įvairiose institucijose, o jų veiklą koordinuoja Latvijos gamtos muziejus Rygoje.

Lietuvoje geras prielaidas gamtos gidų veiklai sudaro išplėtota saugomų teritorijų sistema, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose bei rezervatuose įrengti ar rengiami pažintiniai takai, lankytojų centrai, nemažas būrys kvalifikuotų specialistų, dirbančių ne tik saugomose teritorijose, bet ir kitose institucijose – urėdijose, muziejuose, mokyklose. Didelis pranašumas yra ir turtingas etnokultūrinis paveldas, kurį galima veiksmingai panaudoti interpretuojant gamtą. Gamtos gidų metodai taikomi jaunųjų gamtininkų centruose, keliose saugomų teritorijų gamtos mokyklose, pažintinėse ekskursijose. Tačiau Lietuvoje šis reiškinys neturi nei savo pavadinimo, nei vietos įvairiose strategijose ir programose. Pagrindinę tikslinę gamtos gidų grupę sudaro vaikai, tačiau dėl įvairių objektyvių ir subjektyvių priežasčių pedagogai neišnaudoja net dabartiniu metu esančių galimybių, pažintinio turizmo tradicijos taip pat tik formuojasi. Lietuvoje nėra profesionalios Gamtos gidų rengimo programos, taip pat struktūros, vienijančios gamtos gidus ir užtikrinančios pasikeitimą informacija bei profesinį tobulėjimą.

Įvertinant dabartinės aplinkosaugos ir švietimo realijas Lietuvoje, gamtos gidų veikla – tiesiog ideali veiklos kryptis saugomose teritorijose. Tačiau tam reikia specialiai pasirengusių žmonių, gebančių atskleisti mus supančio Pasaulio grožį ir sudėtingumą, gamtos ir kultūros vienovę, žmogaus įtaką gamtiniam procesams, formuoti teigiamą požiūrį į aplinkosaugą, diegti supratimą, kaip įgyvendinti darnaus vystymosi nuostatas kasdieniniame gyvenime ir veikloje. Ir visa tai daryti įdomiai ir nenuobodžiai, skatinant pažintinio turizmo, kaip palankiausios gamtai turizmo rūšies, tolimesnę raidą.

1.4. Programos tikslas

Programos tikslas – parengti kvalifikuotus gamtos gidus, vykdant gamtos pažintinio turizmo plėtrą, siekiant žmogaus ir gamtos sąveikos darnos, suteikiant jiems gamtamokslinių žinių ir praktinių įgūdžių, edukacinių programų gamtoje organizavimo ir vykdymo kompetencijų.

1.5. Bendrasis programos apibūdinimas

Programa parengta išnagrinėjus gamtos pažintinio turizmo situaciją Lietuvoje ir išstudijavus Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Europos Sąjungos turizmo ir rekreacijos, aplinkos apsaugos, darnaus vystymosi švietimo dokumentus. Didžiausias dėmesys skiriamas žinioms taikyti praktikoje.

Bendrieji reikalavimai gidų kursų dėstytojams: dėstytojai turi turėti mokslinį laipsnį arba ne žemesnį kaip aukštąjį išsilavinimą.

Atsižvelgiant į apskrities, miesto, rajono, kuriame vyksta kursai, turizmo išteklių specifiką, teoriniams dalykams skirtas valandų skaičius gali būti didinamas (mažinamas) iki 20 proc., nekeičiant bendro valandų skaičiaus.

Laukiami rezultatai

Kurso dalyviai gebės:

- ◆ apibūdinti turizmo gamtoje sampratą, istoriją;
- ◆ įvertinti vietovės rekreacinius išteklius, turizmo plėtros galimybes;
- ◆ parengti edukacinių programų, ekskursijų projektus gamtoje ir juos vykdyti;
- ◆ apibrėžti gido darbą reglamentuojančius Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktus;
- ◆ užsiimti profesionalia gamtos gido veikla;
- ◆ dirbti žygių gamtoje vadovais, laisvalaikio gamtoje organizatoriais.

1.6. Vertinimas ir sertifikavimas

Praktiniai ir teoriniai gido įgūdžiai įvertinami, kursų klausytojams rengiant edukacinius projektus ir savarankiškai gamtoje vedant ekskursijas bei organizuojant edukacinius renginius, kuriuos įvertina ekspertai.

Gamtos gidų kursų dalyviams, išklausiusiems programos kursą ir atlikusiems numatytas savarankiškas užduotis, bus išduodamas mokymo kurso baigimo sertifikatas.

2. MOKYMO PLANAS

Eil. Nr.	Moduliai ir jų temos	Skiriama valandų		
		Iš viso	Teorijai	Praktikai
1.	Įvadas. Darnus visuomenės vystymasis. Gamtos gido samprata. Gamtos interpretavimas. Ekskursijų vadyba	32	18	14
2.	Gamta kaip kultūros šaltinis	32	24	8
3.	Gamtos pažinimo metodika	32	16	16
4.	Psichologijos įvadas. Retorika	32	20	12
5.	Tikslinių grupių saviraiškos formos	32	24	8
6.	Lietuvos gamtos ir kultūros paveldo objektai	40	20	20
7.	Lietuvos aplinkosaugos teisinė bazė, saugomų teritorijų sistema. Turizmo plėtros perspektyvos Lietuvoje. Atsiskaitymas už savarankišką darbą. Seminarų apibendrinimas	24	6	18
	Iš viso	224	128	96

3. MOKYMO METODAI

Mokymo procese pateikiant teorinę medžiagą taikomi praktiniai interaktyvūs metodai, atliekami stebėjimai ir tyrimai gamtoje, organizuojamas darbas mažose grupėse, nagrinėjamos konkrečios situacijos, vykdomi debatai, rengiami projektai ir kt. Didžioji dalis teorinių ir praktinių užsiėmimų vyksta gamtoje.

4. MOKYTI IR MOKYTIS REIKALINGOS SĄLYGOS

Mokyti reikalinga mokymo klasė, kurioje turi būti:

- ◆ rašomoji lenta;
- ◆ dideli ant lentos skirti rašyti kabinamieji bloknotai;
- ◆ rašikliai ir lipnios juostos;
- ◆ vaizdinės priemonės: paruoštos skaidrės, dalomoji medžiaga;
- ◆ multimedija;
- ◆ kompiuteris su interneto prieiga (kompiuterinio raštingumo moduliui).

Mokymai vyksta gamtoje, aplinkoje, kurioje gausu kultūros vertybių: miške, pelkėse, pievo-
se ir pan.

5. MOKYMO PROGRAMOS TURINYS

I seminaras. Įvadas. Darnus visuomenės vystymasis. Gamtos gido samprata. Gamtos interpretavimas. Ekskursijų vadyba (32 val.)

Seminare siekiama formuoti dalyvių pozityvų požiūrį į gamtą, aplinkai palankų gyvenimo būdą, ugdyti atsakomybę už gamtos įvairovės išsaugojimą, darnaus vystymosi gebėjimus ir nuostatas, gamtamokslinį mąstymą – per pojūčius skatinti pažinimą, per pažinimą formuoti vertybines, aplinkosaugos nuostatas. Seminaro dalyviai susipažins su darniojo ugdymo idėjomis, aiškinsis naujausius metodus, svarstys, kaip darniojo ugdymo idėjas įdomiai ir suprantamai perteikti gamtos pažinimo procese, kaip į šį procesą integruoti darniojo ugdymo nuostatas.

Dalyviai išmoks:

- ◆ paaiškinti žmogaus veiklos gamtoje pasekmes, aplinkos būklės ir kokybės duomenis, aplinkos pokyčius dėl žmogaus veiklos ir su jais susijusias problemas;
- ◆ apibūdinti aplinkos taršą, žmogaus poveikio gamtai padarinius;
- ◆ nagrinėti vietovės rekreacinius išteklius;
- ◆ paaiškinti esmines aplinkos kokybės, turizmo, rekreacijos sričių sąvokas;
- ◆ stebėti ir tirti gamtą skatinat rekreacinę ir edukacinę veiklą, aplinkoje kuriant pažintinius maršrutus.

Dalyviai gebės:

- ◆ analizuoti aplinkoje vykstančius procesus ekologiniu, socialiniu ir ekonominiu aspektais;
- ◆ vertinti edukacinės ir rekreacinės aplinkos būklę (išteklius, infrastruktūrą, paslaugų sistemą), kurti jos gerinimo ir naudojimo strategiją; tirti vietovės (kurioje numatoma organizuoti gamtos pažinimo ekskursijas) gamtos ir kultūros paveldo vertybių įvairovę, atlikti vietovės būklės SSGG analizę;
- ◆ sudaryti edukacinės veiklos gamtoje planą atsižvelgdami į darnaus vystymosi aspektus, pasirinkti aplinką tausojančią veiklą;

- ◆ planuoti ir atlikti stebėjimus gamtoje, vertinti aplinkos kokybę taikydami bioindikacinius tyrimo metodus; organizuoti projektinę veiklą, grindžiamą aplinką tausojančiomis nuostatomis;
- ◆ integruoti darnaus vystymosi nuostatas planuodami veiklą, analizuodami aplinkos kokybės faktus;
- ◆ analizuoti, lyginti, apibendrinti, kritiškai mąstyti, daryti išvadas, susieti vartotojiškos visuomenės raidos faktus su gyvenimu, iš darnaus vystymosi pozicijų vertinti gyvenimo sąlygas ir siekti geresnės gyvenimo kokybės nekenkdami aplinkai ir sau;
- ◆ suvokti, kad kiekvieno bendruomenės nario aktyvumas, iniciatyva yra svarbu sprendžiant aplinkosaugos problemas, priimdami sprendimus pirmiausia pradės nuo savęs, klausdami: „Ką galiu padaryti **aš?**“

1. Dalyvių susipažinimas (4val.).

1. 1. Dalyvių prisistatymas.
1. 2. Veiklos patirties analizė.
1. 3. Grupių formavimas. Komandų užduotys, komandų lyderių rinkimai.

2. Žmogaus ir gamtos sąveikos savitumai įvairiais žmonijos laikotarpiais (4 val.).

2. 1. Baltų tradicijos ir papročiai puoselėjant gamtą.
2. 2. Vartotojiška visuomenė ir gamta.
2. 3. Aplinkos kokybės samprata vartotojiškoje visuomenėje.
2. 4. Žmogaus veiklos poveikis gamtai: biologinei įvairovei, hidrosferai, atmosferai, dirvai; aplinkos tarša (jos klasifikavimas, poveikis gamtai ir žmogaus sveikatai; Lietuvos ekogeocheminių žemėlapių analizė).
2. 5. Lietuvos kraštovaizdžio įvairovė ir apsauga.
2. 6. Gamtos ir kultūros paveldo apsauga.
2. 7. Gamtos apsaugos problemos (lokalios, globalios: ozono sluoksnio retėjimas, šiltnamio reiškinys ir kt.), jų priežastys, padariniai ir sprendimo būdai.

3. Visuomenės darnus vystymasis: tikslai, uždaviniai, aspektai, rodikliai (4 val.).

3. 1. Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategija.
3. 2. Lietuvos nacionalinė darnaus vystymosi strategija.
3. 3. Darbotvarkė 21.
3. 4. Darnaus vystymosi švietimas: tikslai ir uždaviniai, laukiami rezultatai.
3. 5. Darnus vystymasis ir gamtos pažinimas.
3. 6. Turizmas ir darnus vystymasis.
3. 7. Gamtos gidas – sąvokos aptarimas (4 val.).

3. 8. Gamtos gido vaidmuo perteikiant gamtą ir jos vertybes.
3. 9. Gamtos gido bendrieji gebėjimai, profesinės ir specifinės kompetencijos.
4. Turizmas ir rekreacija gamtoje (4 val.).
  4. 1. Turizmui ir rekreacijai reikalinga infrastruktūra ir paslaugų sistema.
  4. 2. Bendroji rekreacija, rekreacijos rūšys.
  4. 3. Saugomų teritorijų, pirmiausia nacionalinių ir regioninių parkų, naudojimo galimybės plėtojant pažintinį-ekologinį turizmą, propaguojant gamtos ir kultūros vertybes.
  4. 4. Rekreacinių išteklių potencialas Lietuvoje. Rekreacinis talpumas. Rekreacinė digresija.
  4. 5. Rekreacinės aplinkos sveikumas.
  4. 6. Gamtinės ir kultūrinės aplinkos turtingumo indeksai.
  4. 7. Lietuvos rekreaciniai arealai.
  4. 8. Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatai.
  4. 9. Pažintiniai takai gamtoje, jų kūrimo istorija, takų įvairovė, jų kūrimas.
5. Gamtos interpretavimas, jo technika ir būdai. Elgesio ir etiketo svarba (4 val.).
  5. 1. Gamtos interpretavimas – galimybė ugdyti visuomenės nuostatas ir vertybes.
  5. 2. Kaip išvengti didaktiškumo ir monotonijos?
  5. 3. Technikos ir stiliai. Atvejo analizė ir skirtingų galimų technikų naudojimas.
6. Ekskursijų vadyba. Ekskursija – viena pagrindinių edukacinių užsiėmimų formų (6 val.).
  6. 1. Ekskursijos plano rengimas, struktūra, eiga.
  6. 2. Ekskursijos organizavimo teisiniai ir darbo saugos aspektai (darbo saugos įvadas; instruktavimas ir jo svarba; pirmoji medicininė ir psichologinė pagalba).
7. Savarankiškų darbų skyrimas. Diskusijos, patarimai, konsultacijos (2 val.).

Savarankiškas darbas

- ◆ Įvertinti pasirinktos teritorijos gamtinės ir kultūrinės aplinkos turtingumą, atlikti SSGG analizę.
- ◆ Sudaryti ekskursijos arba pažintinio maršruto planą. Parengti trumpą (iki 10 min.) savarankiško darbo pristatymą (kompiuteriu, žodžiu, pasitelkiant raiškos ir kitas priemones).

Literatūra

1. *Apie Lietuvos žemę*. Kaunas, 1992.
2. *Aplinkos apsauga Lietuvoje*. Vilnius, 2008.
3. *Aplinkos kokybė*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=81> [žiūrėta 2010 01 04].
4. *Aplinkos medicina: vadovėlis gydomosios medicinos studentams*. Parengė A. Baubinas, J. Ašmenskas, A. Baubinas, V. Obelenis, B. Šimkūnienė. Vilnius, 1997.
5. *Aplinkotyra: mokomoji knyga jaunimui. I dalis*. Vilnius, 1994.
6. *Aplinkotyra: mokomoji knyga jaunimui. II dalis*. Utena, 2000.
7. Basalykas A. *Žemė – žmonijos buveinė*. Vilnius, 1985.
8. Čepienė I. *Etninė kultūra mokykloje*. Vilnius, 1997.
9. Čepienė I. *Lietuvių etninė kultūra. Raidos įžvalgos*. Vilnius, 2008.
10. *Darbotvarkė 21*. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>> [žiūrėta 2010 01 04].
11. *Darnus vystymasis*. Prieiga per internetą: <<http://www.pprc.lt/dv/?cat=4>> [žiūrėta 2010 01 04].
12. Dundulienė P. *Lietuvos etnologija*. Vilnius, 1991.
13. *Europinės svarbos buveinės Lietuvoje*. Sudarė V. Rašomavičius. Vilnius, 2001.
14. Isokas G. *Lietuvos gamtos paminklai*. Vilnius, 1995.
15. Isokas G. *Enciklopedinė miško knyga*. Vilnius, 2001.
16. Isokas G. *Lietuvos girių ir medžioklės istorija*. Vilnius, 2006.
17. Judickas P. *Lietuvos miškų praeitis ir rytdiena*. Vilnius, 1993.
18. Juknys R. *Aplinkotyra*. Kaunas, 2005.
19. Kabailienė M. *Gamtinės aplinkos raida Lietuvoje per 14 000 m*. Vilnius, 2006.
20. *Lietuvos kultūros ir gamtos paminklų atlasas*. Vilnius, 1991.
21. *Mokomoji kompiuterinė programa „Vartojimo kultūros ugdymas“*. Parengė Ž. Sederevičiūtė, V. Juškelienė, O. Motiejūnaitė, I. Vitėnienė, V. Gerulaitis. Vilnius, 2007.
22. Motiejūnaitė O. *Vartojimo kultūros ugdymo integravimas į biologijos pamokas: mokymo ir metodinė medžiaga*. Vilnius, 2007.
23. *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2003. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=217644&Condition2=%20> [žiūrėta 2010 01 04].
24. *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2009. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/files/0.816819001255418152.doc>> [žiūrėta 2010 01 04].

25. *Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 m. programa*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305987&p_query=&p_tr2=> [žiūrėta 2010 01 04].
26. *Pažink mišką*. Sudarė K. Armolaitis. Kaunas, 2003.
27. Sederevičiūtė Ž., Juškeliene V., Motiejūnaitė O., Vitėnienė I., Gerulaitis V. *Vartojimo kultūros ugdymas: mokytojo knyga*. Vilnius, 2007.
28. Stravinskienė V. *Bioindikaciniai aplinkos vertinimo metodai*. Kaunas, 2005.
29. Šimkūnaitė E. *Girios medeliai, žali žaliuonėliai*. Vilnius, 1991.
30. Zografos C., Allcroft D. The Environmental Values of Potential Ecotourists: A Segmentation Study. *Journal of Sustainable Tourism*, 2007, vol. 15. Issue 1.

II seminaras. Gamta kaip kultūros šaltinis. Įvadas į Lietuvos gamtinę ir kultūrinę įvairovę. Lietuvos istorijos raida ir kiti veiksniai, formavę bei nulėmę liaudies kultūrą ir etninio savitumo raišką. Etninė kultūra, jos globos reglamentavimas. Lietuvos etniniai regionai ir tradicinės kultūros vertybių sistema. Lietuvos nekilnojamasis kultūros paveldas ir praktinis jo pažinimas (16 + 16 val.)

Seminaro dalyviai susipažins su ekologijos pagrindais, Lietuvos gamtinės aplinkos ypatumais ir biologinė įvairovė, Lietuvos etniniais regionais, materialiu ir nematerialiu kultūros paveldu, suvoks glaudžius priešastinius gamtos ir kultūros ryšius, ugdysis kompetencijas kūrybingai panaudoti gamtos ir kultūros paveldo pavyzdžius gamtos gido darbe.

Dalyviai išmoks:

- ◆ Lietuvos gamtinės aplinkos susidarymo ypatumus ir pagrindinius jos bruožus;
- ◆ ekologijos ir biologijos pagrindus ir sąvokas, klasifikacijos požymius;
- ◆ perteikti gamtos faktus, įdomius įvairaus amžiaus lankytojams;
- ◆ parodyti gamtos įtaką tradicinei kultūrai ir gyvenimo būdui;
- ◆ atskleisti pagrindinius veiksnius, suformavusius lietuvių liaudies kultūrą;
- ◆ atpažinti Lietuvos etninius regionus ir jų esminius skirtumus;
- ◆ įvertinti svarbiausius lietuvių tradicinės kultūros vertybių sistemos ypatumus ir teisingai juos interpretuoti praktikoje;
- ◆ skirstyti nekilnojamąjį paveldą pagal sandarą ir reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį.

Dalyviai gebės:

- ◆ teisingai vartoti pagrindines ekologijos ir biologijos sąvokas;
- ◆ panaudoti įdomius gamtos faktus planuodami gamtos gidų veiklą;
- ◆ savarankiškai ieškoti savo veiklai reikiamos informacijos;
- ◆ teisingai vartoti etninės kultūros sąvokas;
- ◆ tinkamai pasinaudoti liaudies tradiciniu kalendoriumi ir etninės kultūros pavyzdžių archyvine medžiaga;
- ◆ įvardyti nekilnojamųjų kultūros vertybių esminius skiriamuosius bruožus.

1. Lietuvos gamtinės aplinkos ypatumai (4 val.).
  1. 1. Ledynmetis, reljefo formavimasis.
  1. 2. Lietuvos fiziniai geografiniai rajonai ir jų ypatumai.
  1. 3. Lietuvos hidrografinis tinklas (upės, ežerai ir pelkės).
2. Lietuvos biologinė įvairovė (4 val.).
  2. 1. Buveinių, bendrijų ir rūšių įvairovė.
  2. 2. Rūšių migracijos keliai, adventyvinės ir invazinės rūšys.
  2. 3. Nykstančios rūšys ir bendrijos, jų apsaugos problemos. Raudonoji knyga.
3. Ekologijos pagrindai (2 val.).
  3. 1. Ekosistemos sąvoka – nuo kelmo iki Žemės.
  3. 2. Mitybos grandinės, organizmų tarpusavio sąveikų tipai (parazitizmas, mutualizmas).
  3. 3. Medžiagų ir energijos srautai.
  3. 4. Globalinės ekologinės problemos, klimato kaita.
  3. 5. „Turėti arba būti“ – optimalaus kelio pasirinkimas.
4. Gamta kaip kultūros šaltinis (2 val.).
  4. 1. Gamtos įtaka žmonių gyvenimo būdui ir tradicijoms.
  4. 2. Estetinis ir emocinis gamtos poveikis.
5. Lietuvos istorijos raida ir kiti veiksniai, formavę bei nulėmę liaudies kultūrą ir etninio savitumo raišką (2 val.).
  5. 1. Baltų epocha ir lietuvių gentys.
  5. 2. Lietuvos valstybės susidarymas. Krikštas.
  5. 3. Didžioji Lietuvos-Lenkijos valstybė.
  5. 4. Spaudos draudimas ir knygnešių laikai.
  5. 5. Pirmasis pasaulinis karas. Tarpukario Lietuva.
  5. 6. Antrasis pasaulinis karas. Sovietiniai metai.
  5. 7. Atgimusi Lietuva.
  5. 8. Emigracija (4 pagrindinės bangos).
6. Etninė kultūra, jos globos reglamentavimas, gyvosios tradicijos išsaugojimo ir perimamumo svarba (1 val.).
  6. 1. Lietuvos Respublikos etninės kultūros globos teisinė bazė ir politika.
  6. 2. Gyvoji tradicija ir jos perimamumas. Tendencijos šiuolaikinėje visuomenėje.

7. Lietuvos etniniai regionai, jų raida ir savitumai (3 val.).
  - 7.1. Aukštaitija.
  - 7.2. Dzūkija.
  - 7.3. Suvalkija.
  - 7.4. Žemaitija.
  - 7.5. Mažoji Lietuva.
8. Etninės kultūros vertybių sistema (8 val.).
  - 8.1. Materialinė kultūra.
    - 8.1.1. Architektūra: gyvenvietės, sodybos, trobesiai.
    - 8.1.2. Kaimų ir miestelių kapinės.
    - 8.1.3. Memorialiniai paminklai.
    - 8.1.4. Tradiciniai verslai: žemdirbystė, gyvulininkystė, bitininkystė, žvejyba ir medžioklė, amatai.
    - 8.1.5. Mityba.
    - 8.1.6. Namų apyvokos daiktai.
    - 8.1.7. Audiniai. Apranga.
    - 8.1.8. Žinija (liaudies medicina, liaudies veterinarija, meteorologija).
  - 8.2. Dvasinė kultūra.
    - 8.2.1. Kalba (tarmė, šnekta).
    - 8.2.2. Religija, tikėjimai, apeigos, ritualai.
    - 8.2.3. Kaimo šeima. Šeimos papročiai: gimtuvės, krikštytos, vestuvės, laidotuvės.
    - 8.2.4. Kalendorinės šventės.
    - 8.2.5. Darbo papročiai.
9. Lietuvos nekilnojamas kultūros paveldas ir praktinis jo pažinimas (2 val.).
  - 9.1. Nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas pagal sandarą: pavienis kompleksas, pavienis objektas, vietovė.
  - 9.2. Nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį: archeologinis, povandeninis, mitologinis, etnokultūrinis, architektūrinis, urbanistinis, želdynai, inžinerinis, istorinis, memorialinis, dailės, sakralinis.
  - 9.3. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga.
  - 9.4. Nekilnojamojo kultūros paveldo valstybinis administravimas.
  - 9.5. Nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita ir skelbimas saugomu.

9. 6. Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimas, pažinimo sklaida ir viešasis paveldo naudojimas.
10. Informacijos paieška ir kaupimas, atranka. Pagrindiniai informacijos apie gamtą ir kultūrą šaltiniai – institucijos, knygos, internetas, žurnalai (2 val.).

Savarankiškas darbas

- ◆ Parengti pasirinktos vietovės istorinės raidos, socialinės, demografinės aplinkos, dvasinio, materialiojo paveldo ir vertybių pristatymą (pristatymo formą suderinti su seminaro vadovu).
- ◆ Sudaryti pasirinktos vietovės tautosakos pavyzdžių rinkinį (aplangą), pasinaudojant tautosakos rinkinių, vietinių tradicinės kultūros archyvų, muziejų medžiaga.
- ◆ Papildyti ekskursijos planą arba maršrutą.

Literatūra

Gamtos paveldas

1. *Akmens amžius Pietų Lietuvoje (geologijos, paleogeografijos ir archeologijos duomenimis)*. Atsakingasis redaktorius V. Baltrūnas. Vilnius, 2001.
2. Balevičienė J., Kizienė B., Lazdauskaitė Ž. ir kt. *Lietuvos augalija. Pievos*. I dalis. Kaunas, Vilnius, 1998.
3. Balevičienė J., Balevičius A., Grigaitė O. ir kt. *Lietuvos raudonoji knyga. Augalų bendrijos*. Vilnius, 2000.
4. Basalykas A. *Lietuvos kraštovaizdis*. Vilnius, 1977.
5. *Europinės svarbos buveinės Lietuvoje*. Atsakingasis redaktorius V. Rašomavičius. Vilnius, 2001.
6. Kazlauskas R., Kazlauskienė D. I. *Lietuvos girių glūdumoje*. Vilnius, 2000.
7. Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija*. T. II. Vilnius, 1965.
8. Gecevičiūtė S., Lukšėnas J. *Zoologo ABC*. Vilnius, 2004.
9. Karazija S. *Lietuvos miškų tipai*. Vilnius, 1988.
10. Kazlauskas R. *Bestuburių zoologija*. Vilnius, 1988.
11. *Lietuvos TSR fizinė geografija*. T. I. Vilnius, 1958.
12. Mačionis A. *Stuburinių zoologija*. Vilnius, 1989.
13. Mažiulis D., Starodubaitė M. *Zoologija*. Vilnius, 2001.
14. Natkevičaitė-Ivanauskienė M. *Botaninė geografija ir fitocenologijos pagrindai*. Vilnius, 1983.
15. Pileckis S. *Lietuvos vabalai*. Vilnius, 1976.
16. Pileckis S., Monsevičius V. *Lietuvos fauna. Vabalai*. I dalis. Vilnius, 1995.

17. Pileckis S., Monsevičius V. *Lietuvos fauna. Vabalai*. II dalis. Vilnius, 1997.
18. Urbonas V. *Lietuvos grybų atlasas*. Kaunas, 2007.

Kultūra

Pagrindinė literatūra

1. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 8-1328.
2. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 3-37.
3. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188.
4. Bertašiūtė R. *Lietuvio sodyba*. Vilnius, 2007.
5. Dundulienė P. *Lietuvių etnologija*. Vilnius, 1991.
6. Kiaupa Z. *Lietuvos valstybės istorija*. Vilnius, 2004.
7. *Lietuvių etnografijos bruožai*. Vilnius, 1964.
8. Vyšniauskaitė A. *Mūsų metai ir šventės*. Kaunas, 1993.
9. Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė R. *Lietuvių šeima ir papročiai*. Vilnius, 1995.

Papildoma literatūra

1. Butkevičius I. *Lietuvos valstiečių gyvenvietės ir sodybos*. Vilnius, 1971.
2. Čepienė I. *Lietuvių etninės kultūros istorija*. Kaunas, 1995.
3. Dundulienė P. *Lietuvių etnologija*. Vilnius, 1991.
4. Gutauskas S. *Lietuvių liaudies kalendorius*. Vilnius, 1991.
5. Lietuva. Kultūra. Iš: *Lietuvių enciklopedija*. T. 5. Vilnius, 1955.
6. *Lietuvos etnogenezė ir tautinė savimonė*. Vilnius, 1998,
7. *Senovės lietuvių pasaulėžiūra*. Kaunas, 2001,
8. Vyšniauskaitė A. *Lietuvio namai*. Vilnius, 2004.

III seminaras. Gamtos pažinimo metodika (32 val.)

„Nėra patrauklesnio, įdomesnio, labiau žiniomis praturtinančio užsiėmimo, kuris galėtų daugiau duoti, atgaivinti, nudžiuginti, nuraminti ir kai reikia paguosti, negu stropus, ramus, aktyvus nuostabiosios gamtos tyrimas.“

A. Dystervegas

Seminaro dalyviai susipažins su žmogaus ugdymo(si) teorinėmis ir metodinėmis prielaidomis, įvairiomis ugdymo(si) strategijomis, ugdysis kompetencijas, būtinas gamtos gido darbe.

Dalyviai išmoks:

- ◆ svarbiausius ugdymo mokslo konceptualiuosius momentus;
- ◆ ugdymo tikslus ir uždavinius, ugdytinio ir ugdytojo sampratą;
- ◆ ugdymo proceso komponentus, jų tarpusavio sąveiką;
- ◆ ugdymo poveikio galimybes;
- ◆ asmenybės tapimo unikalumą ir ypatumus;
- ◆ amžiaus tarpsnių charakteristiką;
- ◆ pagrindines ugdytinių organizmo ypatybes;
- ◆ gamtamokslinio ugdymo raidos savitumus;
- ◆ gamtos pažinimo metodus.

Dalyviai gebės:

- ◆ taikyti šiuolaikines gamtos pažinimo technologijas;
- ◆ parinkti tinkamus gamtos pažinimo metodus, juos derinti ir taikyti praktikoje;
- ◆ planuoti, organizuoti žinių apie gamtą sklaidą;
- ◆ parengti gamtos pažinimo edukacinės programos projektą;
- ◆ analizuoti, interpretuoti, įvertinti savo darbo rezultatus;
- ◆ kurti gamtai pažinti palankią aplinką;
- ◆ suprasti ir panaudoti lankytinų objektų gamtoje atrinkimo ir išdėstymo principus planuodami turistinį maršrutą;

- ◆ įvairiomis formomis pateikti informaciją apie lankytinus gamtinio paveldo objektus ir teritorijas.
- 1. Edukologijos samprata. Ugdymo proceso ypatumai, struktūra; daugiamačiškumas. Ugdymo prioritetai (6 val.).
  - 1. 1. Ugdymo(si) tikslai ir uždaviniai, jų skirtumai, ugdymo(si) principai. Tikslai atskiroms grupėms. Ugdymo prioritetai. Gamtojauta.
  - 1. 2. Bendrieji ugdymo klausimai. Žmogaus kaip ugdytinio ir kaip ugdytojo samprata.
  - 1. 3. Lyginamoji edukologija. Edukacinių veiklų derinimas su valstybės ugdymo prioritetais.
  - 1. 4. Holistinio ugdymo samprata.
  - 1. 5. Ugdymo(si) metodai, klasifikavimo, pasirinkimo pagrindai, pedagoginio poveikio būdai; ugdymo(si) formos; tradicinės, alternatyvios ugdymo(si) formos;
  - 1. 6. Universalios ugdymo kryptys. Dorinio, estetinio, tautinio, pilietinio ugdymo samprata ir teikiamos galimybės. Sveikatinimo ugdymas.
  - 1. 7. Ugdymas – kūrybinis procesas. Mokymas, mokymasis ir išmokimas.
  - 1. 8. Saviugda. Gyvenimo vertybės. Gamtojauta – galimybės formuoti vertybes.
- 2. Gamtamokslinio ugdymo raida (6 val.).
  - 2. 1. Gamtos pažinimo metodologija.
  - 2. 2. Gamtamokslinio ugdymo technologijos.
  - 2. 3. Aktyvūs gamtos pažinimo metodai.
  - 2. 4. Edukacinio užsiėmimo gamtoje tema, tematika, pavadinimas.
- 3. Gamtos pažinimo edukacinių programų kūrimo metodika (8 val.).
  - 3. 1. Edukacinės veiklos patalpose.
  - 3. 2. Edukacinės veiklos lauke.
  - 3. 3. Edukaciniai užsiėmimai gamtoje, kaip ugdymo organizavimo forma.
- 4. Edukacinių užsiėmimų gamtoje organizavimas (8 val.).
  - 4. 1. Pasirengimas, šaltinių ir informacijos analizė.
  - 4. 2. Laiko, vietos, informacijos ir išteklių planavimas, skirstymas pagal amžių.
  - 4. 3. Praktinis pasirengimas, medžiagos ir priemonės.
  - 4. 4. Edukacinio užsiėmimo struktūra, plano rengimas.
  - 4. 5. Edukacinio užsiėmimo tęstinumo galimybės.
  - 4. 6. Projektų rengimas.
  - 4. 7. Ekspozicijos, parodos, kolekcijų eksponavimas.

5. Edukacinės veiklos gamtoje teisiniai ir darbo saugos aspektai (4 val.).
6. Savarankiškų darbų skyrimas, aptarimas.

Savarankiškas darbas:

- ◆ Parengti edukacinio renginio gamtoje planą ir jį pristatyti, numatant taikyti įvairius gamtos pažinimo metodus, darnaus vystymosi nuostatas, akcentuojant dorinio, estetinio, tautinio, pilietinio ugdymo galimybes.

Literatūra

1. *Aktyvaus mokymosi metodai*: mokytojo knyga. Vilnius, 1998.
2. Aramavičiūtė V. *Ugdymo samprata*. Vilnius, 1998.
3. Arends R. I. *Mokomės mokyti*. Vilnius, 1998.
4. Bennett B., Rolheiser-Bennett C., Stevann L. *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius, 1999.
5. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius, 2000.
6. Bitinas B. *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius, 2002.
7. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius, 2007.
8. *Gyvenamoji aplinka ir ekologija*. Parengė Š. Laužadis. Vilnius, 2007.
9. Grendstad N. M. *Mokytis – tai atrasti*. Vilnius, 1996.
10. Jacikevičienė A. *Gamtos pažinimo mokymo metodika*. Kaunas, 1989.
11. Jensen E. *Tobulas mokymas: daugiau kaip 1000 patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams*. Vilnius, 1999.
12. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. Kaunas, 1993.
13. Jovaiša L. *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius, 2003.
14. Kulbis A. *Miško paslaptys*. Vilnius, 2009.
15. *Lietuvos augalija. Pievos*. I dalis. Redakcinė kolegija: J. Balevičienė, B. Kizienė, Ž. Lazdauskaitė ir kt. Kaunas, Vilnius, 1998.
16. *Lyginamoji edukologija: monografija*. Sudarytoja ir atsakingoji redaktorė P. Jucevičienė. Kaunas, 1997.
17. Maceina A. *Pedagoginiai raštai. Pedagogikos istorija*. Kaunas, 1990.
18. Makarskaitė R. *Gamtotyrinės veiklos ypatumai papildomojo ugdymo sistemoje: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, ugdymas (edukologija, 07S)*. Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius, 1998.
19. Petty G. *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius, 2005.
20. Plytnykienė D. *Gamtotyra po qžuolu*. Vilnius, 2007.
21. Rajeckas V. *Mokymo organizavimas*. Kaunas, 1999.

22. Tamošiūnas T. *Projektų metodas ugdymo praktikoje*. Šiauliai, 1999.
23. Teresevičienė M., Gedvilienė G. *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius, 1999.
24. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*. Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas 2010 01 21; įsigaliojo 2010 02 04. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=364830&p_query=&p_tr2=>.
25. Vasiliauskas R. *Vertybių pedagogika: išvalgos į vertybių ugdymo teoriją ir praktiką*. Vilnius, 2005.

IV seminaras. Psichologijos įvadas. Bendravimo su auditorija teorija ir praktika. Bendroji vadyba (32 val.)

Asmens, su kuriuo tenka dirbti, pažinimas yra viena iš svarbių gamtos gido profesinių kompetencijų. Tad gamtos gidas turi ne tik turėti psichologijos žinių, bet ir gebėti šias žinias taikyti bendraudamas su labai skirtingais žmonėmis. Kita vertus, pats gamtos gidas, bendraudamas su klausytojais ar lankytojais, turi patraukliai pateikti save publikai, mokėti sužavėti klausytoją, patraukti jo dėmesį savo kalba, retorika, įvaizdžiu. Be šių temų, seminare bus nagrinėjami bendrieji vadybos principai.

Dalyviai išmoks:

- ◆ bendravimo psichologijos pagrindus, komunikacijos įvadą, įgis pagrindinių sėkmingai savarankiškai komercinei veiklai reikalingų kompetencijų;
- ◆ bendravimo su maža ir didele grupe, galimus jo raiškos būdus;
- ◆ komercinės veiklos pagrindus ir teikiamas galimybes, organizuojant edukacinę veiklą, pagrindinius apskaitos ir finansų dalykus;
- ◆ reklamos psichologijos ir technikos.

Dalyviai gebės:

- ◆ reklamuoti pačių ar kitų parengtą edukacinę veiklą skirtingoms tikslinėms grupėms viešojoje erdvėje (žiniasklaidoje, internete), parengti informacinį pristatymą, tikslingai ir patraukliai pateikti reklaminę informaciją;
- ◆ bendrauti su žmonėmis, priklausantiems skirtingoms amžiaus ir socialinėms grupėms, mokės derinti edukacinę veiklą atsižvelgdami į amžiaus tarpsnius;
- ◆ savarankiškai planuoti savo veiklą komerciniais pagrindais;
- ◆ tobulinti kalbos ir raštvedybos įgūdžius bei gebėjimus;
- ◆ parengti savo asmeninio įvaizdžio tobulinimo galimybių planą; pateikti save auditorijai ir skirtingiems klausytojams, kurti asmeninį įvaizdį (išvaizdą, kalbą, informacijos pateikimo stilių);
- ◆ perteikti informaciją skirtingu emociniu, intelektualiniu lygmeniu, pažadinti klausytojo norą klausyti, domėtis.

1. Bendravimo psichologijos įvadas (6 val.).

- 1.1. Daugialypis savęs ir kitų suvokimas.
- 1.2. Žodinis bendravimas. Kalba – tarpusavio įtaigos priemonė.
- 1.3. Klausymas ir jo valdymo galimybės.

1. 4. Nežodinis bendravimas, gestai, mimika, artistinių gebėjimų meistriškumo praktika.
1. 5. Konflikto psichologijos pradmenys.
1. 6. Debatai „Įtaigus pokalbis“, „Dalykinis pokalbis“, „Žaidimas suaugusiems“.
2. Vadybos psichologija. Komercinės veiklos pagrindai (6 val.).
  2. 1. Vadybos sisteminis požiūris į veiklą ir bendravimą.
  2. 2. Komercinė veikla užtikrina savarankiškumą. Jos teigiami ir neigiami aspektai edukacinėje veikloje.
  2. 3. Kur dera atsisakyti komercinio požiūrio edukacinėje veikloje?
  2. 4. Komercinių ir finansinių rodiklių apskaita ir fiksavimas, prognozių sudarymas. Komercinis lankstumas.
  2. 5. Lankytojų ir interesantų apskaita, jų interesų ir poreikių analizė. Dalyvių vertinimas – nauda tobulinant veiklą.
3. Bendravimas su auditorija. Asmeninė raiška, įvaizdis, savęs pateikimo galimybės (8 val.).
  3. 1. Asmeninis įvaizdis, jo teikiamos galimybės sėkmingai veiklai. Asmeninio įvaizdžio plano kūrimas.
  3. 2. Informacija auditorijai, jos atranka. Požiūris į auditoriją.
  3. 3. Pažinimas, motyvacijos analizė. Įtikinimas.
  3. 4. Dėmesio valdymas. Auditorijos marginalai: bendravimo specifika.
  3. 5. Emocinis bendravimo krūvis ir jo valdymas.
  3. 6. Bendravimo su vietos bendruomene ypatumai.
4. Reklama, komunikacijos teikiamos galimybės, svarba užtikrinant veiklos sėkmę (4 val.).
  4. 1. Reklamos psichologija ir praktika. Reklaminių tekstų analizė. Vizualioji reklama. Spalvos, tekstai, šriftai, logotipai. Reklaminiai šūkiai.
  4. 2. Tūrinė reklama. Skonio jausmas ir kičas. Kaip išvengti nesekmingos reklamos?
  4. 3. Ekspozicijos, parodos, kolekcijų eksponavimas.
  4. 4. Virtualioji reklama ir jos teikiamos galimybės.
  4. 5. Atvejų analizė. Diskusija.
  4. 6. Reklaminės kampanijos kūrimas pasitelkiant reklamos teikiamas galimybes. Vizijos kūrimas.
  4. 7. Kaip įvertinti reklamos veiksmingumą?

5. Kalbos ir raštvedybos kultūra (4 val.).
  - 5.1. Kalbos kultūros įvadas.
  - 5.2. Retorikos teikiamos galimybės praktinėje edukacinėje veikloje.
  - 5.3. Taisyklinga raštvedyba. Svarbiausių susirašinėjimo dokumentų rengimas. Dalykiniai laišakai, bendravimas su rėmėjais, prašymai, padėkos, kvietimai.
6. Atliktų darbų pristatymai. Ekspertų ir grupės vertinimai. Diskusijos, siūlymai, patarimai (4 val.)
7. Savarankiškų darbų skyrimas, aptarimas.

Savarankiškas darbas:

- ◆ Parengti reklaminės kampanijos projektą. Pristatyti ekskursiją kaip patrauklią edukacinę programą visuomenei pasirinktose žiniasklaidos priemonėse, internete. Savarankiškai ir diskutuojant su programos dalyviais internete įsivertinti atliktą projektą.
- ◆ Vesti ekskursiją, atlikti paklausos stebėseną ir įvertinti dalyvių susidomėjimą atskirais vestos ekskursijos fragmentais, filmuoti vedamą ekskursiją, parengti jos laikmeną peržiūrai.
- ◆ Pataisyti parengtą ekskursijos planą, atsižvelgiant į pirmąją praktinę patirtį, ekspertų vertinimus ir siūlymus, naujai įgytus įgūdžius.

Literatūra

1. Allport G. W. *Tapsmas*. Vilnius, 1998.
2. *Bendravimo psichologija*. Atsakingoji redaktorė J. Almonaitienė. Vilnius, 2001.
3. Benesch H. *Psichologijos atlasas*. T. I–II. Vilnius, 2001.
4. Fürst M. *Psichologija*. Vilnius, 1998.
5. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius, 1996.
6. Nauckūnaitė Z. *Iškalbos mokymas: vadovėlis*. Kaunas, 2001.

V seminaras. Tikslinių grupių saviraiškos formos (32 val.)

Dirbant su skirtingo amžiaus, socialinės padėties, išsilavinimo, pomėgių žmonėmis tenka taikyti labai įvairius veiklos metodus, pedagogines gudrybes, skirtingai planuoti veiklą. Labai skiriasi ekskursijos ir kitos edukacinės veiklos, organizuojamos pradinėse klasių mokiniams arba suaugusiesiems, vienos profesijos ar pomėgio jungiamiesiems žmonėms. Tačiau kai kurioms tikslinėms grupėms galima taikyti tas pačias metodikas, saviraiškos formas. Seminaras skiriamas šios problemos ir galimų idėjų analizei bei sintezei, pasidalyti turima patirtimi.

Dalyviai išmoks:

- ◆ derinti gamtojautą su skirtingomis edukacinėmis veiklomis, integravimo galimybių;
- ◆ skirti tikslines grupes, žinos pagrindinius jų poreikius, ypatybes;
- ◆ skirtingų edukacinių veiklų klasifikavimą, jų aprėptį, šias veiklas taikyti skirtingoms grupėms;
- ◆ aktyvius ugdymo metodus, taikomus skirtingoms tikslinėms grupėms;
- ◆ ugdymo uždavinius, ugdytinio ir ugdytojo sampratą;
- ◆ amžiaus tarpsnių charakteristiką.

Dalyviai gebės:

- ◆ pasirinkti ugdymo tikslus ir uždavinius, juos įvardyti ir išdėstyti pagal svarbą;
- ◆ taikyti skirtingus gamtos pažinimo metodus ir veiklas, atsižvelgdami į dalyvių amžių;
- ◆ įvardyti tikslinę grupę, greitai nustatyti jos poreikius ir galimybes skirtingoms veikloms;
- ◆ klasifikuoti edukacines veiklas, pasirinkti reikalingą metodą skirtingai veiklai, praktiškai jį pritaikyti;
- ◆ integruoti metodus ir būdus, taikyti tarpdalykinius ryšius, naudoti netradicinius ugdymo būdus;
- ◆ analizuoti asmeninę edukacinę patirtį ir ją vertinti;
- ◆ taikyti pedagogines gudrybes ir praplėsti turimą ugdymo galimybių sampratą, jas naudoti skirtingose situacijose.

1. Tikslinės grupės, jų poreikiai ir galimybių analizė (6 val.).

1. 1. Tikslinės grupės pagal amžių. Pažintis su Bendrojo išsilavinimo standartais. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo specifika.
1. 2. Senjorai, kaip ugdymo tikslinė grupė, galimos veiklos.
1. 3. Neįgalieji asmenys ir veiklų pasirinkimas.

1. 4. Edukacinių programų rengimas skirtingo išsilavinimo ir socialinės padėties žmonėms.
1. 5. Darbo su užsieniečiais specifika.
1. 6. Lyčių pedagogika.
1. 7. Parengto ekskursijos plano adaptavimas prie paskirtos tikslinės grupės.
2. Edukacinių veiklų pasirinkimo įvairovė (6 val.).
  2. 1. Edukacinių veiklų aprėptis ir galimybių analizė.
  2. 2. Ekskursija. Žygis. Stovykla.
  2. 3. Teminė trumpalaikė edukacinė programa. Edukacinių programų ciklas.
  2. 4. Specializuotos programos.
  2. 5. Ilgalaikės programos. Neakivaizdinės mokyklos.
  2. 6. Klubai, sambūriai ir jų teikiamos galimybės plėtoti veiklą, užtikrinti tęstinumą. Jų programų rengimas.
  2. 7. Edukacinės programos kūrimas ir naudojimas skirtingomis aplinkybėmis (parengti temą, tematiką, sukurti pavadinimą, numatyti metodus).
3. Netradicinės edukacinės programos ir jų naudojimas skirtingoms tikslinėms grupėms: pagal amžių, išsilavinimą, pomėgius ir kt. (4 val.).
  3. 1. Kodėl kai kurie metodai vadinami netradiciniais? Jų taikymas mokykloje ir neformalaus ugdymo įstaigose.
  3. 2. Aktyvūs ir interaktyvūs metodai tikslinėms grupėms. Metodų žinynas. Gudrybės, naudotinos darbe.
  3. 3. Grupių pasirengimas taikyti netradicinius metodus, jų motyvacija.
  3. 4. Programos fragmento rengimas, taikant aktyviuosius metodus.
4. Edukacinio užsiėmimo planavimas grupėse įvairioms tikslinėms grupėms. Dalijimasis patirtimi (4 val.).
5. Atlikto namų darbo pristatymas, aptarimas, ekspertų ir grupinis vertinimas, patarimai, kaip tobulėti (4 val.).
6. Savarankiško darbo skyrimas ir konsultacijos.

Savarankiški darbai:

- ◆ Vesti ekskursiją, edukacinį užsiėmimą paskirtoms 2 tikslinėms grupėms, parengti atlikto darbo savianalizę. Nuotoliniu būdu dalytis patirtimi su kitais gidais.
- ◆ Konsultuotis su ekspertais ir gauti jų vertinimus nuotoliniu būdu (tarp seminarų).

Literatūra

1. *Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga*. Vilnius, 1999.
2. Arends R. I. *Mokomės mokyti*. Vilnius, 1998.
3. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius, 2000.
4. Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A. *Pamokos mokytojui*. Vilnius, 1996.
5. Drake J., Love A. *Vaikų vasaros knyga*. I–II dalys. Vilnius, 1993.
6. Jensen E. *Tobulas mokymas*. Vilnius, 2001.
7. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. Kaunas, 1993.
8. Jovaiša L. *Ugdymo mokslas ir praktika: analitinių straipsnių monografija*. Vilnius, 2001.
9. Jovaiša L. *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai, 2001.
10. Kavaliauskienė V. *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Klaipėda, 2001.
11. Kret E. *Mokykimės kitaip*. Kaunas, 2001.
12. Levi-Strauss C. *Laukinis mąstymas*. Vilnius, 1997.
13. Maceina A. *Pedagoginiai raštai*. Tautinis auklėjimas. Kaunas, 1990.
14. McLaughlin T. H. *Šiuolaikinė ugdymo filosofija. Demokratiškumas, vertybės, įvairovė*. Kaunas, 1997.
15. Mockevičienė O. ir kt. *Vėrinėlio metai. Idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai*. T. I–IV. Vilnius, 1995–2000.
16. Morris D. *Plikoji žmogbeždžionė*. Vilnius, 1998.
17. Petty G. *Šiuolaikinis mokymas: praktinis vadovas*. Vilnius, 2006.
18. Teresevičiene M., Gedvilienė G. *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius, 1999.

VI seminaras-išvyka. Lietuvos gamtos ir kultūros paveldo objektai

Seminare siekiama dalyvius praktiškai supažindinti su elgesio gamtoje taisyklėmis, pagrindinėmis Lietuvos ekosistemomis ir jas sudarančiomis rūšimis, valgomais, vaistiniais ir nuodingais augalais bei grybais, vietos dvasinio ir materialaus paveldo pavyzdžių atpažinimo galimybėmis, gamtos ir kultūros objektų panaudojimu gido veikloje.

Dalyviai išmoks:

- ◆ pagrindinių Lietuvos ekosistemų svarbiausias rūšis ir bendrijas;
- ◆ gamtos faktus, įdomius įvairaus amžiaus lankytojams;
- ◆ pažinti vaistinius ir maistinius augalus bei grybus;
- ◆ indetifikuoti konkrečią vietovę, kaip etninio regiono sudedamąją dalį;
- ◆ naudoti lokalaus etninio regiono (kuriame vedama ekskursija) tautosakos, tradicijų ir papročių pavyzdžius;
- ◆ charakterizuoti esamus vietovės archeologinius, povandeninius, mitologinius, etnokultūrinius, architektūrinius, urbanistinius, želdynų, inžinerinius, istorinius, memorialinius, dailės, sakralinius nekilnojamuosius kultūrinius objektus pasinaudodami mokslinių tyrimų medžiaga ir tautosakos pavyzdžiais.

Dalyviai gebės:

- ◆ teisingai elgtis gamtoje;
- ◆ pažinti pagrindines bendrijas, floros ir faunos rūšis;
- ◆ panaudoti įdomius gamtos faktus, planuodami gamtos gidų veiklą;
- ◆ pažinti ir naudoti maistinius ir vaistinius augalus bei grybus;
- ◆ pasinaudoti etninės kultūros tyrimų šaltiniais ir atrinkti tinkamą medžiagą;
- ◆ aplinkoje ieškoti ir atrasti gamtos ir žmogaus dermės pavyzdžių;
- ◆ vesdami ekskursiją kūrybiškai interpretuoti lokaliai vietovės papročius, tradicijas, tautosakos pavyzdžius.

1. Santykių su gamta etiniai imperatyvai (1 val.).
  1. 1. Antropomorfinis požiūris į gamtą.
  1. 2. Elgesio gamtoje taisyklės.
2. Miškas – vyraujanti krašto ekosistema (3 val.).
  2. 1. Svarbiausios miško ekosistemos, jų ypatumai.
  2. 2. Erdvinė ir amžiaus struktūra, ekologinės nišos, kertinės miško buveinės.

2. 3. Pagrindiniai augalai ir gyvūnai.
3. Pelkės – piktųjų dvasių buveinė ar gamtos lobynas.
  3. 1. Pelkių ekosistemos funkcionavimo ypatumai, kiminai ir durpių susidarymas.
  3. 2. Pelkių tipai ir buveinių įvairovė.
  3. 3. Svarbiausi augalai ir gyvūnai.
  3. 4. Pelkės tautosakoje ir literatūroje.
4. Lietuvos vandenys.
  4. 1. Šaltiniai ir jų tipai.
  4. 2. Upių ir ežerų buveinės
  4. 3. Vandens augalai ir gyvūnai.
5. Žmogaus sukurtos buveinės.
  5. 1. Pievų ir ganyklų ekosistemos, jų struktūra, ypatybės, pagrindinės rūšys.
  5. 2. Biologinė įvairovė miestuose ir kaimuose.
6. Gamtos aruodai.
  6. 1. Vaistiniai, valgomi ir nuodingi augalai bei grybai.
  6. 2. Rinkimo taisyklės, džiovinimas, panaudojimas.
7. Lokalios vietovės (regiono) identifikavimas ir pažinimas (3 val.).
  7. 1. Istorinė, kultūrinė raida.
  7. 2. Gyvenamoji aplinka.
  7. 3. Socialinė ir demografinė charakteristika.
  7. 4. Bendruomeninių santykių raida.
8. Vietos gyventojų pažinimas (3 val.).
  8. 1. Bendravimo kultūra.
  8. 2. Pagarba jų būčiai ir tradicinei buičiai.
9. Lokalios vietovės etninės kultūros vertybių sistema (jos identifikavimas remiantis etninės kultūros pavyzdžių šaltiniais) (8 val.).
  9. 1. Materialinė kultūra.
    9. 1. 1. Architektūra: gyvenvietės, sodybos, trobesiai.
    9. 1. 2. Kaimų ir miestelių kapinės.
    9. 1. 3. Memorialiniai paminklai.
    9. 1. 4. Gyvuojantys tradiciniai verslai: žemdirbystė, gyvulininkystė, bitininkystė, žvejyba ir medžioklė, amatai.
    9. 1. 5. Kulinarinis paveldas.

9. 1. 6. Namų apyvokos daiktai.
9. 1. 7. Gyvuojantys tradiciniai gebėjimai (liaudies muzikantai, dainininkai, folkloriniai ansambliai, kapelos, pasakotojai, etninės kultūros pavyzdžių pateikėjai).
9. 1. 8. Žinija (liaudies medicina, liaudies veterinarija, meteorologija).
9. 2. Vietovės dvasinė kultūra.
  9. 2. 1. Kalba (tarmė, šnekta).
  9. 2. 2. Dainuojamoji ir pasakojamoji tautosaka.
  9. 2. 3. Religija, tikėjimai, apeigos, ritualai.
  9. 2. 4. Kaimo šeima. Šeimos papročiai: gimtuvės, krikštytos, vestuvės, laidotuvės.
  9. 2. 5. Kalendorinės šventės.
  9. 2. 6. Darbo papročiai.
10. Vietovės nekilnojamas kultūros paveldas ir praktinis jo pažinimas (6 val.).
  10. 1. Vietovės nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas pagal sandarą: pavieniai kompleksai, pavieniai objektai, vietovės.
  10. 2. Vietovės nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį: archeologinis, povandeninis, mitologinis, etnokultūrinis, architektūrinis, urbanistinis, želdynai, inžinerinis, istorinis, memorialinis, dailės, sakralinis ir charakterizavimas remiantis atliktų mokslinių tyrimų medžiaga ir tautosakos pavyzdžiais.

Savarankiški darbai:

- ◆ Peržiūrėti ir aptarti filmuotų ekskursijų fragmentus.
- ◆ Parengti ekskursijos pristatymą teminėje ekskursijų mugėje (pristatymo formą, reikalingas priemones, laiką, pateikimo galimybes derinti su seminaro vadovu).

Literatūra

Gamtos paveldas

1. Andersson L., Kriukelis R. *Lietuvos kertinės miško buveinės*. Vilnius, 2004.
2. Balevičienė J., Kizienė B., Lazdauskaitė Ž. ir kt. *Lietuvos augalija. Pievos*. I dalis. Kaunas, Vilnius, 1998.
3. *Botanikos vardų žodynas*. Sudarė R. Jankevičienė. Vilnius, 1998.
4. Bukelskis E., Kesminas V., Repečka R. *Lietuvos žuvys. Gėlavandenės žuvys*. I dalis. Vilnius, 1988.

5. Ehnström B., Ivinskis P., Ferenca R. *Kertinių miško buveinių vabzdžiai*. Vilnius, Linköping, 2003.
6. Grigas A. *Lietuvos augalų vaisiai ir sėklos*. Vilnius, 1976.
7. Gudanavičius T. Penkauskienė E. *Nuodingieji augalai*. Vilnius, 1976.
8. Isokas G. *Enciklopedinė miško knyga*. Vilnius, 2001.
9. Isokas G. *Lietuvos girių ir medžioklės istorija*. Vilnius, 2006.
10. Janukonis A., Žala K. *Pelkės*. Vilnius, 1988.
11. Karazija S. *Lietuvos miškų tipai*. Vilnius, 1988.
12. Lekavičius A. *Vadovas Lietuvos augalams pažinti*. Vilnius, 1989.
13. Obelevičius S. *Nuostabus augalų pasaulis*. Vilnius, 2000.
14. Paltanavičius S. *Pėdsekio vadovas*. Vilnius, 1992.
15. Paltanavičius S., Lapelė M., Mikkelsen P., Krupickas R. *Gamtoje. Kviečia nacionaliniai ir regioniniai parkai*. Vilnius, 2000.
16. Pileckis S., Monsevičius V. *Lietuvos fauna. Vabalai*. I dalis. Vilnius, 1995.
17. Pileckis S., Monsevičius V. *Lietuvos fauna. Vabalai*. II dalis. Vilnius, 1997.
18. Rautavara T. *Kam tinka augalai*. Vilnius, 1984.
19. Švažas S., Drobėlis S., Balčiauskas L., Raudonikis L. *Svarbios Lietuvos pelkės ir seklūs vandens*. Vilnius, 2000.
20. Urbonas V. *Lietuvos grybų atlasas*. Kaunas, 2007.
21. Vilkonis K. K. *Lietuvos žaliasis rūbas*. Kaunas, 2001.
22. Virbickas J. *Lietuvos žuvis*. Vilnius, 1986.

Kultūra

Pagrindinė literatūra

23. *Lietuvių liaudies dainynas*. T. I–XX. Vilnius, 1980–2007.
24. *Lietuvos piliakalniai: atlasas*. T. 1–3. Vilnius, 2005.
25. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 1–XV. Vilnius, 2001–2009.
26. Kviklys B. *Mūsų Lietuva: krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*. T. 1–4. Vilnius, 1989–1991.
27. *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. T. 1–6. Vilnius, 1996–2007.
28. *Liaudies kultūra: periodinis žurnalas*, 1998–.
29. *Archyvinė medžiaga*: Lietuvių kalbos institutas (www.lki.lt), Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (www.llti.lt), Lietuvių istorijos institutas (www.lii.lt), Lietuvių liaudies kultūros centras (www.llkc.lt).
30. *Lokalių vietovės istorinių šaltinių, muziejų ir kitų įstaigų etninės kultūros archyvinė medžiaga*.

VII seminaras. Lietuvos aplinkosaugos teisinė bazė, saugomų teritorijų sistema. Turizmo plėtros perspektyvos Lietuvoje (24 val.)

Seminaro dalyviai susipažins su turizmo ir laisvalaikio organizavimo politika, Lietuvos ir tarptautinės teisės dokumentais, reglamentuojančiais aplinkosaugos ir turistinę veiklą, Lietuvos saugomų teritorijų sistema ir turizmo plėtros šiose teritorijose galimybėmis, nagrinės turizmo maršrutų įvairovę Lietuvoje.

Dalyviai išmoks:

- ◆ rekreacijos sistemos sudedamąsias dalis, rinkodaros klausimus;
- ◆ Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos dokumentų, reglamentuojančių aplinkos apsaugą ir turizmo veiklą, pagrindines nuostatas, taisykles ir reikalavimus;
- ◆ saugomų teritorijų sistemos savitumus, naudojimo turizmui galimybes;
- ◆ ekologinio ir tausojančio turizmo Lietuvoje ir užsienyje plėtros perspektyvas.

Dalyviai gebės:

- ◆ organizuoti edukacinę veiklą gamtoje atsižvelgdami į tarptautinių ir nacionalinių dokumentų turinį, nuostatas, taisykles;
  - ◆ vertinti edukacinės ir rekreacinės aplinkos būklę, kurti jos gerinimo ir naudojimo pažintiniais interesais strategiją;
  - ◆ atrinkti rekreaciniu-turistiniu požiūriu atraktyvius gamtinius objektus.
1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir tarptautiniai dokumentai, reglamentuojantys aplinkos apsaugą (4 val.).
    1. 1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsakymai: Aplinkos apsaugos įstatymas ir kt.
    1. 2. Tarptautinės konvencijos: Biologinės įvairovės konvencija, Ramsaro konvencija, Vašingtono (CITES) konvencija ir kt.
  2. Lietuvos saugomų teritorijų sistema (6 val.).
    2. 1. Draustiniai, rezervatai, valstybiniai parkai.
    2. 2. Gamtos paminklai.
    2. 3. Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Sanitarinės apsaugos zonos.
  3. Turizmo plėtra Lietuvoje (6 val.).
    3. 1. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas.
    3. 2. Nacionalinės reikšmės turistiniai maršrutai.
    3. 3. Ekologinis turizmas, jo infrastruktūra.

3. 4. Tausojantis turizmas.
3. 5. Nacionalinė turizmo plėtros programa 2007–2013 m.
3. 6. Gamtos centrai, turizmo agentūros ir jų paslaugos.
4. Atsiskaitymai (4 val.).
5. Seminarų apibendrinimas, dalyvių pasisakymai (4 val.).
6. Gamtos gidų teminių ekskursijų mugė.

Literatūra

1. *Aiškinamasis turizmo terminų žodynas*. Vilnius, 2009.
2. Baškytė R., Kavaliauskas P. ir kt. *Lietuvos saugomos teritorijos*. Vilnius, 2006.
3. *Biologinės įvairovės konvencija*. Vilnius, 1999.
4. *Ekoturizmo metodinės rekomendacijos: taikomasis mokslo tiriamasis darbas*. Vilnius, 2008.
5. Kapustinskienė N. *Keliautojų sportas: turizmo ir kraštotyros neformalaus švietimo veiklos organizavimo ir plėtojimo metodika mokykloje*. Vilnius, 2009.
6. Kirstukas M. ir kt. *Lietuvos gamta. Saugomos teritorijos*. Kaunas, 2004.
7. *Nacionalinės turizmo informacijos sistemos plėtros ir modernizavimo galimybių studija*, 2008.
8. *Saugomos rūšys: vadovas*. ES buveinių direktyvos. Sudarė L. Raudonikis. Kaunas, 2006.
9. *Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos*. Vilnius, 1996.

Dokumentai

1. HN 23:1999. Paplūdimiai ir maudyklės. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 58-1907.
2. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl valstybės saugomų gamtos paveldo objektų sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 652.
3. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 32-852; 2002, Nr. 123-5507; 2003, Nr. 114-5119.
4. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 107-2391; 2004, Nr. 21-617.
5. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188; 1995, Nr. 60-1502; 2000, Nr. 58-1703.
6. Lietuvos Respublikos mėgėjiškos žūklės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 118-4395.
7. Mažųjų plaukiojimo priemonių naudojimo tvarka. Patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 406. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 66 -2001.
8. Mėgėjiškos žūklės taisyklės. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 85-3189; 2006, Nr. 95-3740.

9. Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklės. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 103-3814.
10. Nacionalinė turizmo plėtros 2003–2006 metų programa. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 121-5481.
11. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 113-4852.
12. Lietuvos kurortų plėtros koncepcija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 104-4671.
13. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 8-1328.
14. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 3-37.
15. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 63-1188.
16. Sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. V-586. *Valstybės žinios*, 2004-09-02, Nr. 134-4878.
17. STR 2.01.08: 2003. Lauko sąlygomis naudojamos įrangos į aplinką skleidžiamo triukšmo valdymas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 325. *Valstybės žinios*, 2003 Nr. 90-4086. Pakeistas 2005 12 29 įsakymu Nr. D1-652. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 2-22.
18. Turistinės stovyklos paslaugos teikimo reikalavimai. Patvirtinta Valstybinio turizmo departamento prie Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 27 d. įsakymu Nr. 29-V. *Valstybės žinios*, 2003, 31-1302.
19. *Turizmo plėtros planavimo dokumentų, programų, galimybių studijų rengimo ir jų įgyvendinimo stebėsenos metodinės rekomendacijos*, 2006.
20. Vandens telkinių, kuriuose naudoti mažąsias plaukiojimo priemones nereikalingas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos leidimas, sąrašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 406. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 112-3259.

Savarankiškų darbų kalendorius

U – skiriama užduotis; **A** – atsiskaitymas.

Eil. Nr.	Savarankiški darbai (užduotys, atsiskaitymai)	Seminarų eiliškumas						
		1	2	3	4	5	6	7
1.	Įvertinti pasirinktos teritorijos gamtinę ir kultūrinę aplinką, atlikti SSGG analizę. Parengti ekskursijos maršruto planą.	U U	A					
2.	Parengti pasirinktos vietovės istorinės raidos, socialinės, demografinės aplinkos, dvasinio, materialiojo paveldo ir vertybių pristatymą. Sudaryti pasirinktos vietovės tautosakos pavyzdžių rinkinį (aplanką). Ekskursijos plano papildymas.		U U U				A A	
3.	Parengti edukacinį renginį gamtoje (išsamus planas)			U	A			
4.	Pataisyti parengtą ekskursijos planą, atsižvelgiant į vertinimus ir siūlymus (3 seminaras). Parengti reklaminės kampanijos projektą. Vesti ekskursiją, parengti vaizdo medžiagą.				U U U	A A A (dalis)		A (dalis)
5.	Vesti edukacinį užsiėmimą paskirtoms 2 tikslinėms grupėms, parengti atlikto darbo savianalizę. Konsultuotis su ekspertais, kitais gidais ir gauti jų vertinimus nuotoliniu būdu (tarp seminarų).					U, A U, A		
6.	Filmuotų ekskursijų peržiūra ir aptarimas. Pasirengti teminei ekskursijų mugei.						A U	A
7.	Teminė ekskursijų mugė. Savarankiškų darbų vertinimas.							A

Priedai

Aplinkos apsaugos įstatymai

(http://www.istatymas.lt/aplinkos_apsauga.php)

- ◆ Aplinkos apsaugos įstatymas
- ◆ Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas
- ◆ Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas
- ◆ Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas
- ◆ Saugomų teritorijų įstatymas
- ◆ Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas
- ◆ Žemės gelmių įstatymas
- ◆ Aplinkos monitoringo įstatymas
- ◆ Triukšmo valdymo įstatymas
- ◆ Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas

Gyvūnai

- ◆ Gyvūnų globos, laikymo ir naudojimo įstatymas
- ◆ Laukinės gyvūnijos įstatymas
- ◆ Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas

Medžioklė

- ◆ Medžioklės įstatymas

Augalai

- ◆ Augalų apsaugos įstatymas
- ◆ Augalų veislių apsaugos įstatymas
- ◆ Želdynų įstatymas
- ◆ Laukinės augalijos įstatymas
- ◆ Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas
- ◆ Augalų nacionalinių genetinių išteklių įstatymas

Vanduo

- ◆ Vandens įstatymas
- ◆ Geriamojo vandens įstatymas
- ◆ Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas
- ◆ Jūros aplinkos apsaugos įstatymas
- ◆ Pajūrio juostos įstatymas

Oras

- ◆ Aplinkos oro apsaugos įstatymas
- ◆ Klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymas

Miškai

- ◆ Miškų įstatymas

Atliekų tvarkymas

- ◆ Atliekų tvarkymo įstatymas
- ◆ Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas
- ◆ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įstatymas

Cheminių medžiagų tvarkymas

- ◆ Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymas
- ◆ Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas

Aktualūs interneto tinklalapiai

- ◆ Aplinkos kokybė. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=81. 2006–2007.
- ◆ Aplinkos valdymo ir technologijų centras: <http://www.ecat.lt/>. 2006–2007.
- ◆ Geologijos tarnybos interneto svetainė: <http://www.lgt.lt/>. 2006–2007.
- ◆ Nevyriausybinių organizacijų koalicijos portalas: http://www.aplinkosauga.lt/body.php?var=apie_portala. 2007.
- ◆ Regioninis aplinkos centras, REC: <http://www.rec.org/>. 2006–2007.
- ◆ Center on ecotourism and sustainable development. Impacts of Cruise Tourism Belize, Costa Rica, Honduras & Mexico. Perceptions of Economic, Social & Environmental Impact, 2006: http://ecotourismcesd.org/projects/documents/Conclusions_and_Recommendations.pdf.
- ◆ Ecotourism Australia. Ecotourism concept: www.ecotourism.org.au.
- ◆ Ecotourism Australia: http://www.ecotourism.org.au/eco_certification.asp.
- ◆ European Travel Commission. Tourism trends for Europe. September 2006: <http://www.etc-corporate.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=100&ac=5>.
- ◆ Eurostat. Tourism in Europe. Does age matters? 69/2008: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-069/EN/KS-SF-08-069-EN.PDF
- ◆ Eurostat. Statistical book, 2008 edition. Panorama on tourism: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-30-08-550/EN/KS-30-08-550-EN.PDF.
- ◆ Internatiuonal ecotourism club. Interviu with Martha Honey: <http://www.ecoclub.com/news/099/interview.html>.
- ◆ Lietuvos valstybinis turizmo departamentas. Nacionalinė turizmo plėtros 2007–2013 m. programa: http://www.tourism.lt/lt/dokumentai/nntp/NTPP%20studija%20ir%20tyrimas.htm#_Toc163534615.
- ◆ Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir žemės ūkio ministro įsakymas, 2007 m. birželio 7 d. Nr. 4-232/3D-288. Kaimo turizmo ir tradicinių amatų plėtojimo kaimo gyvenamosiose vietovėse 2007–2013 metų programa: <http://www.tourism.lt/lt/dokumentai/kapp.doc>.
- ◆ Lietuvos valstybinis turizmo departamentas (2004). Vidutinės trukmės marketingo strategija 2005–2009 m. „Lietuvos marketingo strategijos ir taktinių planų paruošimas ir nacionalinės turizmo informacijos sistemos marketingas“: <http://www.tourism.lt/nsv/LMSLT.doc>.
- ◆ Murray, T.J. 2005. The impact of cruise ship tourism on local economies. Proceedings of the 14th Biennial Coastal Zone Conference New Orleans, Louisiana: http://www.csc.noaa.gov/cz/2005/CZ05_Proceedings_CD/pdf%20files/MurrayT.pdf.

- ◆ Oslo Statement on Ecotourism (2007) Global Ecotourism Conference, May 14–16, Oslo, Norway.
- ◆ Rainforest alliance. Sustainable tourism stewardship council. Raising the standards and benefits: http://rainforest-alliance.org/tourism/documents/final_report.pdf.
- ◆ The International Ecotourism Society. Ecotourism concept: www.ecotourism.org/webmodules/webarticlesnet/templates/eco_template.aspx?articleid=95&zoneid=2.
- ◆ The International Ecotourism Society. Ecotourism statistical fact sheet: <http://www.ecotourism.org/WebModules/WebMember/MemberApplication/onlineLib/MemberApplication/onlineLib/Uploaded/Ecotourism%20Factsheet%202000.pdf>.
- ◆ Tourism Queensland. Ecotourism markets in UK: http://www.tq.com.au/fms/tq_corporate/research/fact_sheets/the_united_kingdom_ecotourism_market.pdf.
- ◆ UN World Tourism Organisation. World Tourism Barometer 2008: http://unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom08_3_en_Excerpt.pdf.
- ◆ UN World Tourism Organisation. Quebec declaration on ecotourism: <http://www.world-tourism.org/sustainable/IYE/quebec/anglais/declaration.html>.
- ◆ UN World Tourism Organisation. Press release, 2008 November. „Slowdown in Tourism Growth Reflects Current Uncertainties“: http://www.unwto.org/media/news/en/press_det.php?id=3011&idioma=E.
- ◆ UN World Tourism Organisation. Sustainable tourism concept: http://www.unwto.org/frameset/frame_sustainable.html.
- ◆ Valstybinis miškotvarkos institutas. Informacija apie kertines miško buveines: <http://www.lvmi.lt/vmi/index.php?option=content&task=view&id=89&catid=76&Itemid=95>.
- ◆ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Natura 2000 tinklas: <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/74>.
- ◆ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Saugomų teritorijų statistika: <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/188>.

